

דיני ריבית והלווה
Week 18 - Conclusion

קיצור ש"ע הלכות ריבית

A program funded solely by the Night Seder
Bais Medrash
Please contact us for sponsorship
opportunities

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי אליעזר ע"ה

לז"נ ויצא בת ר' שמואל זאב ע"ה

סה. הלכות רביית, ובו ל' סעיפים

א לפי שנפשו של אדם בטבעו חומד ומתאוה אל הממון, וקרוב יותר שיהא האדם נכשל באיסור ריבית מבשאר איסורין שבממון, כי בגזל ואונאה וכדומה, הרי זה משגיח על עצמו שלא יהא נגזל ושלא יתאנה, וגם זה שהוא רוצה לגזול או להונות את חברו, לפעמים הוא נמנע מחמת בושא או מחמת יראה. מה שאין כן בריבית, כי הלוח נותן לו ברצונו הטוב, והוא שמח כי מצא מקום ללוות עכ"פ בריבית, וגם המלוה חושב בדעתו כי הרי הוא עושה טובה גדולה עם הלוח שיוכל להרויח בממון זה כפלי כפלים יותר מן הריבית, ולכן נקל מאד שיהא האדם נתפתה ח"ו מן היצה"ר להיות נכשל באיסור זה. ע"כ החמירה תורתנו הקדושה מאד באיסור זה, והרבה לאוין נאמרו בו. המלוה עובר בששה לאוין ולא יקום בתחית המתים, שנא' בנשך נתן ותרבית לקח וחי, לא יחיה. הלוח עובר בשלשה לאוין. הסופר והעדים והערב עוברים כל אחד בלאו אחד. וכן הסרסור שהיה ביניהם או שסייע לאחד מהם, כגון שהורה מקום להלוה ללוות או שהורה מקום להמלוה להלוות גם כן עובר בלאו אחד.

ב מי שנכשל ולקח ריבית מחויב להחזירה [אם בא לצאת ידי שמים¹] (מלבד ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת דלקמן ס"ו).

ג אפילו לא פסק עמו את הריבית בשעת הלואה אלא שהלוה לו בחנם עד זמן פלוני, או שמכר לו איזה סחורה בהקפה עד זמן פלוני, או שחייב לו בענין אחר לשלם לו, יהיה מאיזה ענין שיהיה, ובהגיע זמן הפרעון פוסק לו איזה דבר בשביל שירחיב לו את הזמן, גם זאת היא ריבית.

ד אפילו אם הלוח נותן לו יותר מדעתו בשעת הפרעון, שלא התנה עמו ואינו אומר שנותנו לו בשביל ריבית, ג"כ אסור.

ה אפי' אומר לו הלוח בשעת נתינת הריבית שהוא נותנה לו במתנה, ג"כ אסור לקבלה ממנו. אבל אם כבר לקח ממנו ריבית, והמלוה עושה תשובה ורוצה להחזירה להלוה והוא מוחל לו, מותר.

ו אסור להקדים את הריבית או לאחר אותה. כיצד. היה ראובן רוצה ללוות משמעון מעות, ומקדים ושולח לו מתנה ופירשלו בשביל שילוהו [ונכון להחמיר דאף אם לא פירש לו שאסור²], או שהיא מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לו שהיא בשביל שילוהו, זהו ריבית מוקדמת. לזה ממנו והחזיר לו מעותיו והיה שולח לו מתנה בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, זהו ריבית מאוחרת.

ז אם אחד מלוה מעותיו לחברו על זמן מה כדי שיחזור זה וילוהו פעם אחרת סך יותר לזמן כזה או סך כזה לזמן ארוך יותר, זהו ריבית גמורה. ואם מלוה לו ע"מ שילוה לו פעם אחרת סך כזה לזמן כזה, י"א שג"כ אסור, וי"א דמותר. ויש להחמיר. אך אם לא התנו כן אלא שהוא מלוה לו ברצונו פעם אחרת, אע"פ שאינו עושה כן אלא מחמת שזה גם כן כבר הלוחו, בזה יש להקל [ולדעת רבינו אסור מדברי סופרים משום ריבית מאוחרת³].

(1) ריבית ס"ד. (2) שם ס"ז. (3) שם ס"ו.

ח צריך המלוה לזהר שלא ליהנות מן הלואה שלא מדעתו כל זמן שמעותיו בידו אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוחו (ואם אוהבים זה לזה בענין שהיו רגילים להנות זה מזה בלא רשות הנאה זו לפני ההלואה יש להתיר גם אחר ההלואה¹), שכיון שנהנה שלא ברשותו, נראה שסומך עליו שבשביל מעותיו שבידו ימחול לו. אבל אם נהנה ממנו מדעתו, מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוחו (ובלבד שלא יתכוין עכשיו בשביל ההלואה²), ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא.

ט אם לא היה הלואה רגיל להקדים להמלוה שלום בפעם אחרת אסור להקדים לו. ואסור לכבדו באיזה כיבוד בבהכ"נ או במקום אחר אם לא היה רגיל כן בפעם אחרת. וכן שאר ריבית דברים בעלמא אסור, שנאמר נשך כל דבר אשר ישך, אפי' דיבור אסור. וכן המלוה מזהר על ריבית דברים, כגון אם אומר להלואה הודיעני אם יבא פלוני ממקום פלוני, אע"פ שאינו מטריחו אלא באמידה בעלמא, אם לא היה רגיל עמו בזה קודם לכן, ועתה סומך על הלואתו לצוות עליו מפני שהוא נכנע לו, הרי זה ריבית. וא"ת והא כתיב עבד לזה לאיש מלוה, זהו אינו אלא לענין שאם נפל ביניהם דין ודברים ואומר המלוה נלך לבית דין הגדול לדון שם, והלואה אומר לדון כאן, מחויב הלואה לילך כמו שרוצה המלוה, והמלוה אינו מחויב ללכת לבית דין הגדול שבמקום אחר, משום שנאמר עבד לזה לאיש מלוה.

י אפילו טובת הנאה שאינה ממון אסור להמלוה ליהנות מן הלואה. כגון שאם המלוה הוא בעל מלאכה והלואה הזו אין דרכו ליתן לו מלאכה בפעם אחרת רק עתה מחמת שהוא הלואה רוצה לתת לו מלאכתו, אסור.

יא אסור להלוות לאחד סאה תבואה שיחזיר לו אח"כ סאה תבואה אפילו מין במינו כי שמא תתיקר בינתים התבואה ונמצא זה מחזיר יותר ממה שלוח. אך יעשו דמים שאם תתיקר התבואה לא יתן לו רק הדמים. ואם יש ללוא אפילו רק מעט ממין זה מותר ללוות אפילו כמה כורין. וכן אם יש לאותו מין שער קבוע בשוק, מותר ללוות אע"פ שאין ללוה כלום מזה המין. וכל זה מין במינו, אבל מין בשאינו מינו כגון להלוות סאה חטין בסאה דוחן, אסור בכל ענין אע"פ שהן בשער אחד ויש לו דוחן. ובדבר קטן שאין דרך להקפיד ביקרא וזולא, מותר בכל ענין. ולכן מותרת אשה להלוות ככר לחם לחברתה.

יב המלוה מעות על משכון בית או שדה או מקום בבהכ"נ והמלוה יקח את הפירות מהמשכון, צריך להיות בנכיתא, דהיינו שינכה לו מן החוב דבר קצוב לכל שנה, שזו תהיה השכירות שנותן המלוה. ואפילו השכירות שזה יותר ממה שקצבו ביניהם מותר. אבל לא יחזור המלוה וישכירו להלואה עצמו. ועוד יש בענין משכנתא הרבה חלוקי דינים ואין לעשות כ"א על פי שאלת חכם.

יג דבר שיש לו שער ידוע, אסור למכרו ביותר מן השער מפני שממתין לו את המעות. אבל דבר שאין לו שער ידוע, אע"פ שאם היה נותן לו עתה את המעות הי' נותנו לו בפחות, ובשביל שהוא ממתין את המעות מוכר לו קצת ביותר, מותר ובלבד שלא יעלה הרבה (וכתב בחזו"ר דהיינו שתות או יותר) עד שניכר לכל שבשביל המתנת המעות הוא מעלהו. וגם אם לא מעלהו הרבה אלא שהוא מפרש ואומר אם תתן לי מיד את המעות

(4) שם סי"ב. (5) שם סי"א.

הרי הוא לך בעשרה, ואם בהקפה, תתן לי אחד עשר, אסור. וכן אם הקונה קונה את הסחורה ביוקר כדי למכרה מיד ולהפסיד בשביל שיהיו המעות בידו איזה זמן גם כן אסור (מהרלב"ה ועין חת"ס סי' קל"ז).

אסור

י' מי שיש לו שטר חוב על חברו מותר למכרו לאחר בפחות ואפילו קודם זמן הפרעון. ויכתוב המוכר להלוקח אני מוכר לך שטר זה וקני לך איהו וכל שעבודיה. וצריך שתהא האחריות על הלוקח. רק אחריות שבאה מחמת המוכר כגון שהשטר פרוע וכדומה, יכול להיות על המוכר. וכשם שיכול למכור את השטר לאחר בפחות, כמו כן יכול למכרו גם להלוה בעצמו.

טו ובאופן זה יכולין להועיל כגון ראובן שצריך למעות בניסן הולך אצל שמעון, ושמעון נותן לו שט"ח על עצמו שהוא חייב לפרוע לראובן מאה זהובים בחודש תשרי (וכנגד זה נותן גם ראובן שט"ח כזה לשמעון שהוא חייב לפרוע לו מאה זהובים בתשרי כדי שיהא שמעון בטוח), והולך ראובן ומוכר את השטר חוב שיש לו על שמעון ללוי עתה בניסן בעד תשעים זהובים (חור"ד. ומכ"ש שאם יש לשמעון שט"ח על יהודה אשר זמן הפרעון הוא לאחר זמן, שהוא יכול למכרו לראובן בהקפה עד הזמן, וראובן יתן לו שט"ח על זאת, ושוב ימכור ראובן את השט"ח הזה בעד כמה שיוכל). אבל אם ראובן יכתוב שטר חוב על עצמו למכרו לשמעון אפילו על ידי שליח, אסור.

טז אסור לקנות תבואה או שאר דבר בהקדמת מעות ושיתן לו את התבואה לאחר זמן, דחיישין שמא בינתים תתיקר התבואה אח"כ בזמן שיתן לו את התבואה, ונמצא הלוקח נוטל יותר משיעור מעותיו בשביל שהקדים את המעות. אבל אם יש להמוכר גם עתה כל התבואה שהוא מוכר, אע"פ שלא יתננה ללוקח עד לאחר זמן, מותר. כי מה שיש להאדם יכול למכור אפי' בזול הרבה כרצונו ואפילו התבואה לא נגמרה עדיין לגמרי כראוי אלא שצריכה עוד מלאכה אחת או שתי מלאכות, נחשב כאלו היא גמורה ומותר. אבל אם מחוסרת עוד שלש מלאכות, אסור. (ועי' בסי' שלאחר זה היתר להקדמת מעות על סחורה).

יז ואם הוקבע השער להתבואה, יכול לקנות בהקדמת מעות כפי השער אע"פ שאין להמוכר כלום, שהרי אפילו תתיקר אח"כ התבואה אין הלוקח מרויח בעד שהקדים את המעות כיון שהיה יכול לקנות או תבואה במעותיו בשער זה. ומאחר שפסק בהיתר, אע"פ שנתיקרה אח"כ התבואה בשעת הפרעון ואינו רוצה לתת לו את התבואה שפסק עליה, יכול לשומה על סחורה אחרת שיתן לו, או שיתן לו מעות כשיווי של עתה (ועי' בקונטרס שער דעה בסוף הספר שער משפט סי' קע"ה סק"ב ודלא כמ"ש בש"ע של התניא סעיף כ"ח) [ולדעת רבינו מעות אסור⁶].

יח מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר, ואומר לו חברו תנה לי סחורה זאת ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני ואפרענה לך כפי מה שהיה שוה שם לאחר נכיון ההוצאות שעלו על הסחורה, אם האחריות בהליכה היה על הלוקח אסור. ואם האחריות על המוכר מותר, והוא שיתן להלוקח איזה דבר בשביל טרחו [ושאר הוצאות הדרך⁷].

(6) שם סי"ח. (7) שם סי"ט.

ט מותר להלוות לחברו מאה דינרין שיקנה בהם סחורה על היריד ובשובם לביתם יתן לו הלואה ק"כ דינרין בעדה, ובלבד שיקבל המלוה את הסחורה ויוליכנה לביתו ויהיה אחריות הדרך על המלוה, דהוי כמו שיש לו חלק בריוח הסחורה הואיל ומקבל עליו אחריות.

כ ראובן שהולך למקום שקונים סחורה בזול, יכול שמעון לומר לו הבא לי סחורה משם ואני אתן לך ריוח כך וכך, ובלבד שתהא אחריות הסחורה על ראובן עד שהוא מוסרה לשמעון.

כא מותר להרבות שכר הקרקע. כיצד. השכיר לו את החצר ואמר לו קודם שהחזיק בו אם תתן לי את השכירות מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים לשנה. ואם תשלם לי בכל חודש, תתן לי בעד כל חודש זהוב אחד, מותר. והטעם בזה משום דמצד הדין שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הילכך כאשר לוקח ממנו זהוב בכל חודש דהו"ל י"ב זהובים, אין זה שכר המתנת המעות, שהרי אינו מחויב לשלם לו במוקדם, ומה שאמר לו אם תתן לי מיד הרי היא לך בעשרה, אז היה מוחל לו שני זהובים לפי שמקדים לו לשלם קודם זמן הפרעון, וזאת מותר.

כב ודוקא בשכירות קרקע מותר לו להרבות בענין הזה, מפני שהקרקע נקנית לו מיד. אבל להרבות בשכירות פועל אסור בענין זה, דהיינו שאם שוכר את האדם שיעשה לו מלאכתו לאחר זמן ומקדים לו שכרו היום קודם שנכנס למלאכה ובשביל זה יעשה לו את המלאכה בפחות מן הראוי, זאת אסור, דכיון דהפועל אינו משתעבד מהשתא, הו"ל כמו הלואה. אך אם הפועל נכנס למלאכתו מיד, אע"פ שלא יגמור את המלאכה עד לאחר ימים הרבה, מותר להקדים לו שכרו בשביל שיעשה בזול, דכיון שיתחיל מיד במלאכה הו"ל שכירות ולא הלואה.

כג מותר להרבות בנדוניית חתנים, כגון שפסק נדוניא לבתו והתנה עם חתנו שכל שנה שנייה אצלו את הנדוניא יתן לו כך וכך שכר מותר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניא, וכאלו אמר לו אני נותן לך מתנה כך וכך לזמן פלוני, ואם לא אתן לך לזמן פלוני עוד אני מוסיף לך כך וכך דמותר. ודוקא כשהתנו כן מיד בשעת כתיבת התנאים, דכיון דעד עתה לא היה עליו שום חיוב אם כן הכל הוא חיוב אחד, אבל אם בשעת כתיבת התנאים נתחייב בסתם סך נדוניא, ובשעת החתונה רוצים להתפשר לתת לו דבר מה בשביל הרחבת הזמן, אסור, וצריכין לעשות בדרך היתר.

כד ישראל שלוח מגוי בריבית וישראל אחר יהיה ערב, אם הוא בענין שאין הגוי יכול לתבוע תחלה אלא את הלוח, ואך כשלא יהיה אפשר לגבות מן הלוח אז יכול לתבוע מן הערב, מותר. אבל אם הוא בענין שהגוי יכול לתבוע תחלה את הערב אם כן הוי כאילו הערב לוח מן הגוי והלוח לישראל הלוח ואסור. וכן גוי שלוח מישראל בריבית וישראל אחר הוא ערב, אם הוא בענין שאין המלוה יכול לתבוע תחלה אלא את הגוי הלוח ואך כאשר לא ימצא אצל הגוי הלוח אז יגבה מן הערב, מותר. אבל אם הוא בענין שיכול לתבוע תחלה גם את הערב א"כ הערב הוא כמו לוח ואסור. ואם הישראל ערב רק בעד הקרן ולא בעד הריבית, מותר. (בדין ישראל שלוח מישראל וישראל אחר יהיה ערב,

והלוא משלם לו עבור זה שהט"ז והש"ך בנה"כ מקילין (וכ"פ רבינו^א), הנה דעת החור"ד להחמיר ע"ש).

כה גוי שאמר לישראל לזה בשבילי מעות בריבית מישראל על משכון זה, או אפילו אינו נותן לו משכון אלא שטר חוב, והמלוה סומך את עצמו רק על המשכון או על השטר של הגוי, ועל השליח אין שום אחריות, מותר. ואפילו אם הישראל השליח מביא את הריבית להמלוה, מותר לקבלו ובלבד שהמלוה יגמור זאת בדעתו שכל אחריות המשכון והמעות בין בהבאה בין בחזרה הכל על אחריותו, ועל השליח לא תהיה שום אחריות.

כו וכן ישראל שנתן משכון או שט"ח לישראל חברו שילוח בשבילו על זה מעות בריבית מגוי, אם הגוי אינו סומך רק על המשכון או על השטר, ועל השליח אין שום אחריות, מותר. וכן אם הישראל הלוח תחלה לישראל חברו על משכון ואח"כ אמר הלוח להמלוה לזה מעות מגוי בריבית על משכון זה ועלי לשלם הקרן והריבית, אם הגוי סומך את עצמו על המשכון לבד, מותר.

כז ישראל שהלוח לגוי על משכון בריבית כו"כ לחודש, ואח"כ בא הישראל לחברו שהוא ילוח לו את המעות על משכון זה, ושהוא יטול את הריבית שתעלה מהיום עד הפרעון, מותר. ויאמר לו הריני מוכר לך כל כח וזכות ושעבוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא לך עמיי^א. אבל אם הישראל הראשון כבר זקף את הקרן עם הריבית לכל זמן ההלואה, הרי הכל הוא כקרן של ישראל ואסור ללות על משכון זה מישראל חברו בריבית דהוי כאלו נתן את הריבית מכיסו.

כח מעותיו של ישראל מופקדים ביד גוי והלוח אותם לישראל בריבית, אם היו באחריות הגוי שאם יאבד החוב יתחייב הוא לשלם במעותיו, מותר. ואם אינן באחריות הגוי, אסור. ולכן במקום שיש קבוצת מעות (שפרקאסע [קופת חסכון] וכדומה) שיש לישראלים חלקים (אקציען) [מניות] בהם וישראלים לווים משם בריבית, אע"פ שהממונים המה גוים מ"מ נראה לי דאסור גמור הוא, ולכן אסור ליתן לשם מעות (כי שמא ילוח ישראל שאינו הגון), וכן אסור ללוות משם (כי שמא נתן לשם ישראל שאינו הגון).

כט שותפין שצריכין ללוות מעות בריבית מגוי, יעשו שאלת חכם איך לעשות (עט"ז ק"ע סק"ג, חו"ד שם סק"א ובש"ע התניא הל' ריבית סע' ס"ד).

ל מומר אסור ללוות ממנו בריבית, וגם להלוות לו בריבית יש להחמיר.

(8) שם סס"ג. (9) שם סס"ח.

סו. הלכות עיסקא, ובו י"ב סעיפים

א הנותן לחברו מעות שיתעסק בהן והריוח יהיה לחצאין, וגם ההפסד יהיה על שניהם בשוה, זהו נקרא עיסקא ואסור, מפני כי החצי ממעות אלו הוא מלוה ביד המקבל שהרי הוא באחריות שלו והוא נוטל את הריוח, וגם ההפסד עליו. והחצי הוא פקדון